

Béla bátyám

Mindig izgalmas, boldog eseménye volt gyermekkoromnak, ha anyai nagybátyám, Béla, látogatóba jött. Pedig ma már alig tudnám felidézni fiatalabb képét, amilyenek akkoriban láthattam: minduntalan későbbi arca tolakszik elém, a negyvenesztendős vagy még idősebb férfié. Vékony és mozgékony volt, a közepesnél valamivel alacsonyabb, de meglepően erős; vonásai élesek, kemények, orra nyerges, szája nőiesen érzéki, szeme apró és igen eleven, pillantása gyors, szúrós. Kicsi koromból azonban már csak arra emlékszem, hogy arca néha borostás volt, ha ilyenkor megcsókoltam, egy pengőt kaptam a szokásos ötven fillér helyett: ez volt a szőrös puszi, szemben a sima puszival. Utána fölemelt, a nyakába ültetett.

Csupa érdekes dolgot tudott. Mikor átsétáltunk Pestre, nagyapámhoz, úgy fogott kézen, kisujját az én kisujjamba fűzte: ez a matrózfogás, magyarázta, ő is tengerészektol tanulta, itt lenn Sevilleban. Bobiról pedig, a vén dakszlról, aki nagyapám zsinogületében egész nap a zsákokon aludt, megsúgta, hogy titkos rendőrkutya, ahogy vannak titkos rendőrök is, csak álcázza magát békés dakszlinak, valójában a főkapitányság szolgálatában áll, különleges megbízatással.

Béla bátyám azonkívül számos kártyatrükköt ismert: akárhol húztam a csomagból, megmondta, melyik lap van nálam, vagy visszakérte, elkeverte, ráütött a paklira, s éppen az maradt a kezében.

Ő is szeretett: magával vitt a kávéházba, habos csokoládét rendelt, vagy ki a ligetbe, az állatkertbe, cirkuszba, Angolparkba. Egy ízben meg valami autós ismerőseivel Csillaghegyre rándultunk ki, a két kocsit száguldva versenyzett az úton; Bobi is velünk volt, dühösen ugatott ki az ülésről. A strandon egy plakátot láttunk: Lysoform, a nők barátja. Béla középütt választotta el haját, nyájasan vigyorgott, mint a képen megfestett közismert pofa, az egész társaság pukkadozott a nevetéstől, hogy mennyire hasonlít hozzá. Ő vitt először futballmeccsre, s egyszer a Hullámfürdőben bemutatott jó barátjának Hírzernek, a Hungária aranylábú balszélsőjének.

Majd el-eltűnt, külföldön utazgatott. Ilyenkor képes levelezőlapokat küldött Nizzából, Monté Carlóból, Deauville-ből, Semmeringről. Nagyon szép és szabályos karcsú betűi voltak, egyes kis kacskaringókkal, akár egy öreg könyvelőnek, de többnyire csak szokványos üdvözlöket írt. Egyszer

aztán hosszabb ideig nem jelentkezett, a képeslapok is elmaradtak. Kíváncsiskodásomra anyám azt felelte, hogy írhatok neki, majd ő megcímezi és elküldi. Akkor már iskolába jártam, s mindennél jobban érdekelt a sport, levelemben is ebbeli próbálkozásaimról számoltam be. Néhány hét múlva anyám odaadta a választ, de boríték nélkül. „Szerintem futásban is, úszásban is – írta Béla – a 100 méter vagy 100 yard a klasszikus táv. Azt tanácsolom, mindenekelőtt ezekre a számokra trenírozz...”

Nem sokáig tarthatták titokban, ellesett vagy véletlenül meghallott szavakból hozzánk, gyerekekhez is leszivárgott, hogy Béla bátyánk börtönben van. Miért került oda, akkor még nemigen tudtam, talán nem is érdekelt, olyan rejtélyes és borzongató volt maga a tény. Még álmodtam is erről, ugyanazt többször egymás után: Béla a mi lakásunkban, a hálószoba díványának belsejébe, a rugók közé volt bezárva, hangját is hallottuk, beszélt, dörömbölt – de ki nem jöhetett.

Aztán egyszerre csak újra megjelent. Jókedvű volt és mindig elegáns, többnyire puha, világos szövetruhában, arany mandzsettagombbal, türkizkék vagy bordó selyem nyakkendővel, arca jószagú a kesernyés férfikölnitől. A vidám napok, kiruccanások ismét elkezdődtek, Béla a régi gyöngéd, kedves gavallér pajtás volt, és én hamar elaltattam gyermeki aggályaimat: nem lehet rossz ember. Emlékszem, milyen őszintén gyászolta, mikor a nagymama, az ő anyja meghalt; az ebédlőben beszélgettünk, s hirtelen a szekrénynek dőlt, keserves zokogással.

Béla öccse volt anyámnak, a gimnáziumban rossz tanuló, a hetedikből valami stikli miatt ki is csapták. Egy szállítványozási céghez került a Bálvány utcába, gyakornoknak – mutatta később a házat. Itt, egyebek közt, a postázást bízták rá, megkedvelték, előmenetellel is biztatták, de utóbb rajtakapták, hogy bélyeg nélkül küldi szét a leveleket. A szigorú főnök feljelentette, Bélát detektívek vitték el. Kiderült, hogy az összeg, amelyet így nyolc hónap óta folyamatosan sikkasztott, nem is jelentéktelen. Nagyapámra való tekintettel azonban, aki feddhetetlen életű kereskedő volt, és a kárt is megtérítette, a cég visszavonta a feljelentést, Bélát kiengedték.

Ezután külföldön próbált szerencsét. Levelei csupa jó hírt hoztak: külföldi sikeres vállalkozások után, úgy írta, szerény tőkéjével a bélyegkereskedelemben helyezkedett el, sokat kell utaznia, sokat dolgozik, de elég tisztességesen keres. Ám hamarosan idehaza is megtudták, hogy Béla bátyám kártyázásból, sőt, hamiskártyázásból él. Többször volt dolga a rendőrséggel, több ízben le is fogták hosszabb-rövidebb időre, több nemzetközi játékkaszinóból kitiltották. Ügyességével, furfangosságával, szellemesen kieszelt cselofogásaival mindazonáltal már ifjan hírnevet és tekintélyt szer-

zett, nemcsak a szakmában, de Európa-szerte a bűnügyi nyomozó szerveknél is. Közben azért mindig váratlanul fel-felbukkant itthon, majd néhány hét vagy már néhány nap múltán ugyanilyen titokzatosan nyoma veszett.

Egyszer például, mikor erősen körözték, tudtuk, hogy Pesten van, nálunk is járt, mégse sikerült elcsípnünk. Pedig a rendőrség nyilván értesült ittlétéről, a mi lakásunkon is keresték, ám Béla még ingerelte is az elfogására kirendelt kopókat. Volt egy barátnője, valami gazdag ügyvéd felesége, kövérkés, barna asszony – mert mindig a molett nőket szerette. E hölgy szalonjában három héten át minden délután friss rózsák voltak a vázában Béla névjegyével. És a detektívek hiába álltak lesben, hiába faggatták a szép-asszonyt, vallatták a cselédséget, senki se tudta, miképp került oda a virág – én se tudom, ma se.

Nevezetes, a bűnügyi krónikákban is páratlan csínyje volt az assignata-ügy. Ez a régi, a francia forradalomból való papírpénz olyasmi, mint nálunk a Kossuth-bankó, csak sokkal több maradt belőle: a párizsi antikváriumokban kilószám kapható, mindenféle címletekben. Nos, Béla a Rue Jacob-ban egy barátjával olcsón összevásárolt vagy négyszázezer livre névértékű assignatát, majd Csehszlovákiában termettek, s onnan autón, hamis útlevéllel Ausztria felé indultak. Valami egészen kicsi, csekély forgalmú, hegyi határállomáson keltek át, ahol nem volt más, csak egy sorompó, egy őrház és néhány vámőr. A finánc szokásos kérdésére, hogy van-e elvámolnivaló, Béla unottan a vállát vonogatta, de mikor az újra eldarálta, hogy arany, ékszer, drágakő, idegen valuta, nagybátyám homlokára csapott, mint afféle feledékeny milliomos:

- Hiszen maradt nálunk francia frank!
- Mennyi?
- Talán négyszázezer...
- És az engedély?
- Miért, az is kell?

A két utas kérlelni kezdte a fináncot, minden érvel előhozakodtak, borralót ajánlottak, még meg is fenyegették, hogy kirúgatják állásából, de az nem tágíthatott az előírástól: amíg nincs engedély, a pénzt letétbe kell helyezni. Erre bosszús, sértődött ábrázattal átadták az assignata-csomót. A kis eldugott cseh falu együgyű vámőre nem tudhatta, hogy ezeket a bankjegyeket rég kivonták a forgalomból, csak azt látta, hogy francia pénz és négyszázezer – még örült is a jó fogásnak, mert a fináncok jutalmat kapnak az ilyen lefoglalt értékek után. Még egyszer gondosan átszámolta, aztán hivatalos, lepecsételt nyugta ellenében az egészet magához vette, a méltatlankodó urakat pedig azzal bocsátotta útjukra, hogy ha a szükséges engedélyt megszerezték, a pénz rendelkezésükre áll. Bélák még aznap Bécsbe értek,

és az ottani zugtőzsdén féláron továbbadták ezt a négyszázezer frankról szóló állami nyugtatványt.

Hibátlan munka volt, de éppen ez lett nagybátyám, veszte. Mikor az ügy kipattant, a bécsi és prágai rendőrség okosai összeültek, s egykettőre kisértették, hogy ezt senki más így véghez nem vihette, csakis Béla: ráismertek az eszére, ahogy az egészet kitervelte, és a nyomokat maga mögött eltüntette. Talán, ha valami gikszert csinál, más is szóba kerülhetett volna. Igen ám, de hogyan kerítsék kézre? A bécsi detektívőnöknek, aki Béla bátyámmal, mondhatni, személyes jó viszonyban állt, és nagyra becsülte képességeit, támadt egy ötlete – rögtön felhívta a budapesti főkapitányt.

Nagyapámat másnap letartóztatták. Az üzletéből vitték el, és az újságoknak is kiadták a hírt: azzal gyanúsítható, hogy benne volt fia üzelmeiben. Persze, tudták, hogy ebből egyetlen szó sem igaz, s az öreg becsületben őszült meg, nem is akartak tőle semmit. Béla huszonnégy óra múlva valóban jelentkezett a pesti főkapitányságon – mindig jó fiú volt, nem hagyhatta, hogy az apját ártatlanul meghurcolják.

Átadták a bécsi rendőrségnek. Ami a vádat illeti: nagybátyám váltig tagadott. Ő a kérdéses időben közelében se járt Ausztriának vagy Csehszlovákiának, igazolni tudja, hogy éppen akkor Nápolyban volt. Erre odahozták a vámőrt, és szembesítették vele: az határozottan fölismerte. Ezzel az ügy el is dőlt, mindenki más feladta volna a harcot. Béla örökmozgó agya fáradhatatlanul kombinált – gondolom, zseniális ügyvédje is lehetett, tán épp a barátnőjének, annak a szépasszonynak férje, vagy lehet, hogy őt is nagybátyám irányította titkon a börtönből. Ez úgy kavarta a vizsgálatot, hogy az eleinte világos tényállás egyre ködösebb és zavarosabb lett, több furcsa ellentmondással. Először is tökéletes alibit igazolt, még a nápolyi szálloda bejelentőjét is produkálta, sőt, Béla útlevelét is, benne a pecséttel, hogy átlépte az olasz határt – ki tudja, milyen alvilági rejtekutakon szerezték, vagy talán épp akkor másvalaki utazgatott nagybátyám nevében. És a bűntársát se találták, akivel a vád szerint együtt ült az autóban, a pénz se került elő. Aztán a finác vallomásáról fölvert jegyzőkönyv is eltűnt valahogy az akták közül. Béla sok évvel később elmesélte nekem: mikor a peranyagot bevitték cellájába, hogy törvény adta jogánál fogva a vádlott is áttanulmányozhassa, a börtönőr figyelmét kizárva, ezt a perdöntő iratot ő emelte ki s ette meg. Az újabb szembesítéskor pedig a vámőr, a koronatanú sem volt már olyan bizonyos a személyazonosságban – közben nyilván megvesztegették vagy ördög tudja, mit ígértek neki. A többi tanú is ellentmondó vallomásokot tett, és talán a bécsi főkapitányságon is sikerült megkenni néhány nagyfejűt. Elég annyi, hogy – bár a rendőrségen senki sem kételkedett nagybátyám bűnösségében – végül is bizonyítékok híján a vádat elejtették, s Bélát szabadon bocsátották.

Mindezekről, úgy hallottuk, elég nyíltan beszélt a kávéházban vagy társaságban, mint afféle szellemes csínyekről, némi öngúnnal még hivalkodott is a hírnevével. S ha a gyerekek előtt nem nagyon szellőztette is e dolgait, látható volt, hogy büszke a csavaros eszére, amely minden galibából kiment. A futballisták közül sem a belemenőseket, inkább a cseleseket, driblizőket szerette: Bukovit, Cseh kettőt.

De aztán újra baj lett, méghozzá nem is kicsi: nálunk odahaza is olyan izgatottan tárgyalták, hamarosan megismertük a részleteket. Pedig egy vacságon csúszott el, s azt mondta mindenki, ezúttal csakugyan ártatlanul. A dolog úgy történt, hogy Bélát valami Népszínház utcai mulató ruhatárában tetten érték, mikor állítólag egy idegen télikabát zsebében kotorászott. A kabát gazdája éppen kifelé indult, és rettentő ordítozást csapott: három-ezer pengő volt a zsebében. Mindenki odacsődült, pincérek, az üzletvezető, s nagybátyám hiába magyarázta, hogy ő csak a saját kabátját kereste, amely szintén prêmes és fekete, mert a ruhatáros kiment valahová – a dühös vendég rendőrt hívott, s Bélát bekísérték a főkapitányságra. Ott megismerték az egész priuszát: azonnal letartóztatták.

Kétségbeesve üzengetett ki, a beszélőn is egyre azt hajtogatta: nem követett el semmit, ártatlan. És bizonyosra veszem, hogy most valóban igaztalanul vádolták. Nem az ő stílusa volt holmi hitvány kis zsebtolvajként kabátokba nyúlkálni: mindig lenézte az ilyen piszlicsári, tisztátalan, nem elegáns munkát. Csak hát az esetnek a dühös úron kívül nem volt más szemtanúja, aki igazolhatta volna, hogy Béla legföljebb ha hozzáért tévedésből a kabáthoz, de a zsebébe nem nyúlt. Nagybátyám előlétele is súlyosan nyomott a latban: az ügyet, úgy hírlett, nagyon szigorúan minősítik.

A Markóban azonban, ahol vizsgálati fogságát töltötte, volt egy érdekes, a magyar börtönügyben talán példátlan esete; ezt is csak sokkal később mesélte el. A fogház könyvelését valahol elrontották: hónapok óta hiába keresték a hibát, s reszkettek, nehogy beüssön a revízió. Ekkor az igazgatónak, aki ismerte nagybátyám fortélyos agyát, eszébe jutott, hogy Béla ott van: fölvezették az irodába, és odaültették a könyvekhez. Három héten át számolt, vizsgált, szimatolt, s végül csakugyan felfedezte, mi történt. Nem egy hiba volt a könyvelésben, hanem kettő: valami fantasztikus véletlen folytán a tartozik és követel oldalon rövid időn belül pontosan ugyanazzal az összeggel, ezer pengővel tévedtek – a két tétel kiegyenlítette egymást, ezért nem találták a dolog nyitját. Nagy volt a megkönnyebbülés, s jutalmul a különleges szolgálatért megengedték Bélának, hogy barátnője, az a bizonyos ügyvédné egy éjszakát a zárkájában töltsön. A fogházban illőn felkészültek a rendkívüli látogatásra. Az igazgató utasítására nagybátyám celláját felsikálták, kicsinosították, a priccsre matracot, párnákat raktak, friss lepe-

dőt húztak. Asztalkát tettek be, arra terítőt, vázában virágot, azonkívül szendvicseket, aprósüteményt, italt, továbbá cigarettát, hamutartót. A hölgyet a főfoglár fogadta, kezét csókolt, majd fölvezette, kulcsaival nyitogatta előtte a vasrácsos ajtókat. Béla zárkájába is bekísérte: az első pohárka vermutot hármásban fogyasztották el, a szépasszonyra koccintva. Hozták a feketét – a főfoglár jó éjszakát kívánt, s visszavonult, rájuk zárva az ajtót: negyven börtönőr vigyázott nyugalmukra.

Am hosszú időre ez lehetett nagybátyám utolsó szép éjszakája; ügye egyre rosszabbul állt. Ezúttal nem segítettek a jogászi praktikák – az ügyészség tudtak a bécsi manővereiről, ahogy kihúzta magát: meg akarták mutatni, hogy nálunk ilyesmi nincs, itt nincs csűrés-csavarás, korrupció. S mintha Béla bátyám máskor oly sziporkázó esze is kiapadt volna, vagy tán éppen csak az igazság bebizonyítására nem volt alkalmas. Ismételt tárgyalás után mint többszörösen büntetett, megrögzött, visszaeső csalót és tolvajt, mérlegelve a súlyosbító körülményeket, jogerősen nyolcévi fegyházra ítélték. Büntetését Sopronkőhidán töltötte le.

Haja már őszült, amikor kijött; éppen nyár volt, Siófokon találkoztunk. Lehiggadt, mozgása tempósabb lett, hangja mélyebb, halkabb. A régi, nyolc esztendő előtti divat szerint készült ruhájában, ujján nagyapám pecsétgyűrűjével szolid kispolgárnak nézte volna az ember, kereskedőnek vagy hivatalnoknak, aki rövid szabadságát tölti a Balatonnál. Nyájasságával, előzenéségével már az első napon mindenkit meghódított a kis penzióban. Este a társaság átment a Hozbor-féle vendéglőbe, de Béla alig ivott. Barokchbát játszottunk: nagybátyámnak a négus kísérelését adták fel, azt a hosszú abesszint, aki az ernyőt tartotta fölébe; az időben minden képes újságban látni lehetett. Béla pompás logikával pillanatok alatt eljutott odáig, hogy Afrikában él, és egy király szolgája, akkor azt kérdezte:

– Az utóbbi években vált ismertté?

– Igen.

– Mondjuk az elmúlt öt vagy tíz évben?

– Igen.

– Akkor nem tudom. Föladom...

Értetlen, kínos, pici csend támadt, aztán másról kezdtek beszélni.

Hamarosan döntenem kellett: mi legyen velem, mihez kezdjen? Már nem volt fiatal, a kalandos élettel nyilván föl kell hagynia – ő sem akarta folytatni, azt mondta, nyugodt, szerény munkára vágyik. Nemigen lehetett más választása: belépett az üzletbe, nagyapám már úgyis öregedett, nehezen bírta egyedül. Az üzlet a Károly körúton volt, nagyapám egykor maga alapította: kender- és lenárukkal kereskedett, zsineggel, kötéllel, zsákkal meg

ponyvával, sátorlappal, hátizsákkal, hálókkaal és még számos efféle cikkel. Igazi vegyeskereskedés: egy sötét lyuk, hátul a raktár s a csöppnyi iroda, a régi ház vastag, nyirkos falai közt délben is villany égett, dohos, savanykás volt a levegő. Béla valaha talán éppen ebből a poros kenderszagból akart kitörni – férfikorára most ide tért vissza. De egykettőre beletanult, barna lüszterköpenyben tárgyalt a vevőkkel, áruért futkosott, s hogy az öreg látta, milyen derekasan csinálja, lassanként átengedte fiának a munka nagyját. Béla idővel a polgári életformákba is beleilleszkedett, nagyapámmal lakott az Üllői úton, s főleg szakmabeliekkel, kereskedőkkel barátkozott. Sohasem kártyázott, és ha olykor kávéházba ment, csöndes józsefvárosi helyekre járt, a Miénkbe vagy a Valériába, s legfőljebb egy parti biliárdot játszott. Vasárnap kivillamosozott a meccsre, el-elnézett a lóversenyre is, de csak egészen kis tételekben fogadott, inkább a szép sport érdekelte.

Ekkor már negyven felé járt: legfőbb ideje megházasodni. Egyre gyakrabban látták is az egyik szomszédos üzletben a pénztároskisasszonnyal beszélgetni: szőke, csinos, jókedvű, kissé gömbölyded leány volt, az a gusztusos, tejszínű illatú fajta, amely Bélára mindig különösen hatott. A dolog lassan komolyra fordult, csupán nagyapám dörmögött: noha a lány tisztességes hivatalnokcsaládból származott, némi kelengyével, az öreg folyton mezalianszot emlegetett. Béla mégis elvette, s az asszonyka – aki őt Bélusnak nevezte – bevonult az Üllői úti lakásba. Igazi házitündérnek bizonyult, rend és tisztaság volt körülötte, azonkívül remekül főzött, s nagyapám ízlése szerint, a kedvenc ételeit – különben is dédelgette, becézte az öreget, és még arra is futotta idejéből, hogy az üzletben segítsen. Nagyapám észrevétlen megszerette, már el se tudott lenni nélküle, s mikor megbetegedett, mindig őt hívta; mondogatta is halála előtt, hogy a menyé édesítette meg utolsó napjait.

Néhány év múlva, már az érettségi után szorosabb kapcsolatba is kerültem a céggel. Anyám özvegyen maradt, nem volt miből élnünk, és Béla mellett ő is örököse lévén nagyapámnak, kérte az üzletből a maga részét. De sehogya se tudtak megegyezni, hosszas családi vita és perpatvar támadt, a végén úgy összekaptak, nem is akartak közösködni többé. Az lett belőle, hogy Béla kivonult, elvitte az árukészlet felét, a boltot pedig ránk hagyta, anyámra és énrám. Így történt, hogy életem egy emlékezetes szakaszában én is zsinégkereskedő lettem.

Ez a Károly körúti odú mindig kicsi üzlet volt, a szakmához sem értettünk, éppen csak elevickéltünk – Béla azonban egy textil-nagykereskedésbe társult be a Szent István téren, a hírek szerint vagon-tételekben dolgoztak, ládászám keresték a pénzt. Ekkor már folyt a háború, az árut könnyebb volt eladni, mint beszerezni. Ám Béla társa, aki a céget jegyezte, valami régi

miniszteriális úr lehetett, amolyan kérlekalásson pofa, nevével, összekötéseivel hozta a portékát, nagybátyám viszont az üzlet motorja: azt rebesgették, megvesztegette a gyárak áruelosztóit. Annyi bizonyos, hogy például a csíkos napellenző vászonból, amiből mi nagy keservesen két véget ha kapunk havonta, egyszer negyven tekercset láttam a kocsiujukon. De aztán hallottuk, hogy följelentették őket, az árkormánybiztosság emberei kiszálltak, a vizsgálat hetekig elhúzódott. Végül, nyilván a társ kapcsolatai révén, valahogy kimásztak az ügyből, de így is kínos história volt, széltében tárgyalták a szakmában, s Béla bátyámnak mindenesetre távoznia kellett a cégtől – az igaz, hogy jól megszédhette magát.

Erre újra nálunk puhatolózott; eleinte csak be-bejött az üzletbe, békülékenyebben, afféle rokon látogatásra, fejét csóválta, hogy milyen ügyetlenül csináljuk, mi mindent hagyunk ki. Ha, mondjuk, valamely cikk kifogyott, és mi azt feleltük a vevőnek, hogy nincs, Béla közbeszólt: – Dehogyan nincs, kérem, a raktárban van, mindjárt behozzuk. – És átszaladt vagy átküldte érte a kifutót a szomszédba, a konkurenciához. Megmagyarázta, hogy nem csupán az egyszeri haszonról, sokkal többről van szó: a vevőket nem elszoktatni, éppen ideszoktatni kell. Én csak legyintettem, hogy úgymint nehéz árut kapni, de ő nagyon egyszerűen világtotta meg a közgazdaság egyik alaptörvényét.

– Szamár vagy, fiam, mindig lehet árut szerezni, csak szeme legyen az embernek. És attól nem lesz több a portékád, ha egy hónapig a polcon tartod. Forgatni kell a tőkét, azért vagyunk kereskedők; ha hetenként eladjuk, akár kisebb haszonnal, és újat veszünk érte, akkor is négyszer kerestünk...

Senki úgy nem tudott eladni, mint Béla. Egyszer, emlékszem, meglátuk, hogy a Károly körút túlsó járdájáról felénk tart egy régi vevőnk, vidéki iparos, aki autótető-ponyvát szokott vásárolni. Éppen volt is egy vég az állványon; de ismertük, milyen kukacos, kellemetlen ember, képes órákig alkudozni.

– Na, ide figyelj – kacsintott rám Béla, és fölemelte a telefonkagylót, jó hangosan belebeszél a semmibe, háttal fordulva az ajtónak, mint aki nem is látja, hogy a vevő épp belépett. – Hát akkor rendben van, Brunhuber úr, ma délután számlázva leszállítjuk. Igen, igen... Több most nincs, csak ez az egy vég, sajnálom, egyelőre nem is ígérhetek... Igen kérem, pontosan megmondom, mennyi, pardon, egy pillanat...

És odaszaladt a ponyvához, megnézni a cédulát, hány méter. A vevő vadul integetni kezdett: – Ne adja el! Én is megveszem!

- Már el van adva – súgta vissza Béla, tenyerével befogva a kagylót.
- Mondjon valami kifogást! Elviszem az egészet.
- De drágább, mint legutóbb.

– Jó, jó, csak csinálja vissza... Én tíz éve itt vásárolok. – Ez az érv Bélát is meggyőzte, azt mondta Brunhuber úrnak, hogy most látja, hiba van az anyagban, majd kicseréli, és újra jelentkezik, a vevő pedig önelégült somolygással fizetett egy pengővel többet a ponyva méteréért.

– Látod, fiam, így kell ezt csinálni – ütött hátba Béla. – No, de hamarabb lesz belőlem sebész, mint belőletek zsinegkereskedő.

A jelenetnek történetesen tanúja volt családunk egy barátja, megfontolt, higgadt ítéletű férfi. Nagybátyám távozása után nevetve kérdeztem meg, mit szól ehhez a nyilatkozathoz.

– Béla? – felelte öreg barátunk egész komolyan. – Két hét alatt komplett sebész lenne.

Nem is tudnám rekonstruálni, miként vette át apródonként a bolt vezetését. Előbb csak alkalmi üzleteket kötöttünk közösen, ő szerezte az árut, kölcsönözte a pénzt, olykor még vevőt is ajánlott, a cég meg a legalitást adta – a hasznot aztán elfeleztük. De jó üzlet volt, magától kínálkozott, hogy folytassuk. Egyre sűrűbben járt be, később már mindennap, újabb s újabb üzletekbe szállt be pénzével, jócskán kibővítve a bolt forgalmát, mert a mi alaptőkénk bizony elég sovány volt. Végül szabályos csendestársi viszonyra léptünk – persze, jó okunk volt rá, hogy csak titokban, nem hivatalosan bejelentve. Nem is vetkőzött soha neki, úgy maradt kabátban vagy elegáns esőköpenyben, nyáron is kalappal a fején, mondhatnám inkognitó, akár egy véletlen idecsöppent rokon vagy jó barát.

Ezek már erősen háborús évek voltak: a nagy feketézések, árdragítások, láncolások korszaka. Törvényes áron oly kevés portékát kaptunk a gyáraktól, az még a rezsinket se fedezte volna. Drágábban kellett megvásárolnunk, mindenféle közvetítők útján, mint amennyiért nekünk volt szabad eladnunk, másképp nem jutottunk hozzá; mi aztán tovább drágítottuk. De mindig ott kísértett a rém: az árvizsgáló detektív – a sajtó ijesztő esetekről számolt be, lefülelt üzerekről, tetten ért élelmiszer-uzsorásokról, akiket áldozataik, a megkárosított fogyasztók, sokgyermekes édesanyák szidalmaztak és leköptek a tárgyaláson. Első szabálytalanságaink után úgy féltem, aludni se bírtam, mindig a börtönben láttam magam. Béla azonban virtuóza volt ennek a kötéltnak: szinte kivirult, mintha élvezné is a veszélyt.

Könyveinkben a forgalomnak csupán kisebb részét tüntettük fel, a napi apró bevételeket, mikor bejöttek az utcáról egy krumpliszsákért vagy öt méter redőnyhevederért. Igazi üzleteink a sötétben bonyolódtak, jel, nyom és számla nélkül. Béla ügynököket szervezett be, sötét alakok sűrögtek-forgtak a boltban, árumintát kértek, különféle nyelveken pusmogtak: állástalanok, bizonytalan illetőségű vagy letört egzisztenciák, menekült lengyelek, máramarosiak. Ezek nyakukba vették a várost, végigjárták a hivatalo-

kat, kereskedéseket, ahol spárgára lehet szükség, s a nagy áruhiányban vas-tag felárral is mindent el tudtak adni – de tőlük is számlát kívántak.

– Nézze, apám – mondta erre Béla az ügynöknek. – Nagyon egyszerű a dolog: rendeljen itt a szomszédban, a vésnőknél egy cégbélyegzőt, valami kitalált névvel és telephellyel, mindegy milyennel, én nem tudok róla. Ez holnapra elkészül, és három pengőbe kerül. Akkor vesz a trafikban két fillérért egy biankó számlaűrlapot, ráüti a stemplit, beleírja, hogy harminc kiló kettő per hármaz zsineg á 3,60, alulra, hogy fizetve, és kész a perfekt számla, kész az új cég.

– De miért kettő-hármast írjunk? – akadékoskodott az ügynök. – Hiszen kordel spárgát szállítunk.

– Azért, maga hülyőke, mert a kordelnek 2,80 az engedélyezett ára, amaz meg 3,60. Tehát kettő-hármast ír, és kordelt szállít. Na, induljon!

– És milyen név legyen a bélyegzőn?

– Hallja, édesapám, én tíz fillérért darabonként annyi nevet mondok magának, amennyit akar, reggeltől estig, ha óhajtja. – Nagybátyám felcsapta a telefonkönyvet, és hangosan olvasni kezdte: – Aba, Abády, Abafi, Ábel, Abelsberg. Ablonczai –; na, elég?

Így eresztette útnak csatlósait: az ilyen számla, még ha baj lesz is, sose vezethet hozzánk. A szállítást aztán Franci, a kifutónk intézte, Bélának régtől fogva bizalmi embere. E hétpróbás kültelki vagánytól senki ügynök meg nem léphetett: ott állt az inkasszónál, őrizte az ipsét, mint a pulikutya, s nem tágított mellőle, míg az a pénzt be nem hozta. És nagybátyám Franci borraivalóját is az ügynöktől szedte ki, mondván:

– Nézze csak, ez a fiú mindent lát, hall, én is adok neki, adjon maga is egy ötöst a jutalékából, hiszen keresett eleget.

Hálózatunk gyorsan bővült, az ügynökök egymásnak ajánlgathatták címünket, vagy Béla hajtotta fel őket lóversenytéri és egyéb ismerősei közül. Például a pumpolóknak, akik némi baráti kölcsönért keresték fel, inkább eladni való árut kínált; idővel ezek is odaszoktak, így kerülhetett üzletbarátaink körébe az a szürke kamáslis, ezüst sétatálcás, elbűvölő modorú, ősz bácsika is, gróf Grotta Hanvai Ödön. Igen ügyes, szorgalmas eladó volt, sok spárgánkat elhelyezte, de még előlegekért is nyaggatta kedves Bécijét – így hívta nagybátyámat. A forgalom szüneteiben szívesen hallgattuk színes történetekéit; nem is engedte, hogy gróf úrnak vagy méltóságosnak szólítsuk, azt mondta, nevezzük csak Ödön bácsinak. Igazán sajnáltuk, mikor később olvastuk az újságban, hogy szélhámós, és lefogták. Kérdeztem is Bélát, mit tud erről, de ő csak rejtélyesen mosolygott.

Egy-egy alkalmi ügyletbe még az én barátaimat is bevonta, akik a boltban meglátogattak, sporttársaimat, egyetemi kollégáimat, nyomorgó költőket,

hadd keressenek ők is: mindenkiben a potenciális üzletet érezte meg. Egy nyurga aranyifjú ismerősömet rávette, adjon el zsineget báli táncpartnerei szüleinek, persze hamis számlával. Karcsi barátom az egyik minisztériumban volt fogalmazó: őt meg a közelünkben levő kendergyári lerakat igazgatójához küldte el. Karcsi az utasításhoz híven bemutatkozott, bement a két előnévét, tegezte a nemrég kikeresztelkedett direktort, kedvesbátyámozással előadta, hogy a földbirtokos sógorának egy mázsa szőlőkötöző spárgára van szüksége – ez mindig hiánycikk volt június táján –, még valami link megbízólevelet is mutatott. Az igazgató megpuhult és kiutalta. Karcsi bokázva elbúcsúzott, taxiba rakatta a szőlőkötözőt, s szépen áthozta mihozzánk. Úgy volt megbeszélve, hogy a hasznot majd elfelezzük. De Béla felajánlotta barátomnak: előre kifizeti a várható kereset felét. Karcsi belement, örült, hogy pénzt lát – Béla pedig a megsaccoltnál jóval magasabb áron adta tovább, egyben a száz kilót: a gazdaságok ilyenkor verekedtek érte.

Nagybátyámnak ekkor már egész rendes vagyona volt, jórészt még a textilnagykereskedésből, készpénze, ékszerei, aranya, szőnyegek, sőt részvényei is: sokkal több, mint amennyit a kalandozó időkben valaha is összeszedhetett (házat, telket azonban sosem vásárolt, csak a mobil, könnyen értékesíthető dolgokat szerette, amik elférnek szobájában). Mégis, szinte kényszerrel, mániává nőtt benne, hogy mindig és mindenütt, szünet nélkül pénzt kell keresnie. Valami éhség, rettegés maradhatott szívében a hányatott évekből vagy a börtönből, vagy tán a jövő kísérteteitől félt. Reggel, míg az Üllői útról besétált az üzletbe, csak ahogy körülnézett a kirakatokban, megkeresett két-háromszáz pengőt; vett, eladott, közvetített, csereberélt.

Egyszer a Nyugati felől jött, s a Vilmos császár úton egy szőnyegkereskedésben két vég ponyvát pillantott meg a nyitott ajtón át, még az árcédulát is látta, 12,44-et írtak ki, s hogy összesen 86 méter. Nyilván aznap kapták a gyárból, és – minthogy nem az ő cikkük volt – fogalmuk se lehetett, micso-da érték. Ámde ez, kiskereskedés lévén, csakis fogyasztóknak árusíthatott, mert ha viszonteladóknak adja, az már láncolás. Béla ismerte a főnököt, hogy milyen óvatos ember, a viláért sem követne el szabálytalanságot; erről a törvényes haszonkulcs szerint precízen kiszámított ár is tanúskodott. És az is ismerte őt, tudta, hogy kereskedő, semmi módon oda nem adta volna neki a ponyvát. Béla nem is mutatkozott, bejött a boltba, s engem tanított ki, akit az a szőnyeges sosem látott.

Először is hazaugrottam és átöltöztem: volt egy fehér ruhám, ahhoz piros nyakkendőt kötöttem, jó széles, libegő csokorra, hajam művésziesen a homlokomba borzoltam. A szőnyegüzletben kértem egy lábtörlőt három pengőért, majd előszedve noteszomat, mint aki a kommissiókat írta fel, megkérdeztem, nem tudják-e, hol kaphatnék Pesten cirkuszsátornak való

anyagot. A főnök nem egészen értette, mit akarok, erre elmondtam, hogy vidéki cirkuszigazgató vagyok, azonkívül állatidomító, és a sátrunk több helyütt elrongyolódott, azt kell kipótolni. A szőnyeges még mindig nem kapcsolt, sose lehetett dolga ilyen figurával, bizonytalanul mondott egy-két címet. Följegyeztem, megköszöntem, és kifelé indultam, de az ajtónál véletlenül beleütköztem a ponyvába.

– Ó, pardon. Majdnem feldöntöttem... Hát a viszontlátásra.

– Várjon csak! – szölt utánam a főnök. – Ez a ponyva nem volna jó magának?

– Ez? – álltam meg, s két ujjam közé fogtam az anyag sarkát.

– Sajnos nem: a miénk sötétebb.

– Csak a használattól. Majd ez is hozzá sötétedik.

– Nem az az árnyalat – dörzsölgettem a ponyvát.

– Hol él maga, uram! – jött most már oda a főnök. – Azt hiszi, hogy ma lehet válogatni? Örüljön, ha kap... Mennyi kellene?

Kikerestem az előre elkészített rajzot sátrunkról, de így se stimmelt: nekünk 92 méterre van szükségünk, ez meg csak 86. Aztán az árát drágállottam, morzsolgattam, meg is szagoltam, hogy nem jó minőség, számolgattam, ki tudnék-e jönni kevesebből, majd ismét a színén akadtam fenn, a nagy alkudozásban egyszer ki is mentem a boltból. A végén, sok vita után, négy fillért engedett; hümmögve mustrálgattam a tekercest.

– És el tudná küldeni gyorsárúként Miskolcra? – kérdeztem.

– Ugyan, uram, nincs nekem arra kocsim, emberem, hogy a vasútra vitessem.

Erre mint vérbeli fogyasztó, taxit rendeltem, mind a két véget kifizettem, s együtt beraktuk a kocsiba. Én mutattam a sofőrnek, hogy merre hajtson: balra fordultunk a Nagy Sándor utcán, vissza a Vadász utcán, Bank utcán, s így megkerülve a háztömböt, éppen a szőnyegkereskedéssel szomszédos redőnykészítő, egy régi üzletfelünk boltja előtt álltunk meg, persze úgy, hogy a sarok eltakarjon. Ott dupla áron, méterenként 24 pengőért egyben átvették az egészet: csaknem ezer pengő tiszta nyereséget vittem haza Bélának. Adott külön egy ötvenest zsebpénzre, hogy ilyen szépen, hiba nélkül végigcsináltam, amit mondott.

A velünk való társi viszonyban is a flott üzleteket szerette: hagyott keresni, de a fölét ő szedte le. Ha például árut hozott be, amit valahol felhajtott, már drágábban számította, mint amennyiért vette. S mikor ezt eladtuk, a haszonból megint felesben részesült – de gyanítottuk, hogy még a vevőnél is külön felárat köt ki magának, vagy ha a cég kapott valami kelendő cikket a gyártól, és éppen nem volt pénzünk kifizetni, nagybátyám átvette, a remélhető kereset felét rögtön kezünkbe számolta, a portékát pedig elvit-

te, és – az állandó drágulásban – jóval nagyobb haszonnal adta tovább. Így aztán háromszor, négyszer, hatszor annyit keresett: mindig sokkal többet, mint mi. Hiszen a tőkéje is összemérhetetlenül súlyosabb volt: nyilván másfelé is lehettek érdekeltségei. A bolt csupán cégérnek kellett neki, amely mögött jobbra már a saját üzleteit bonyolította, valamit nekünk is juttatva.

Egy ízben fellázdattam: bizonyos jutazsákügyletnél, amikor közvetítőként szerepeltünk, kijelentettem, hogy ha feles társak vagyunk, akkor igazság szerint a haszonból még ötszáz pengő jár.

– Mi jár nektek? – futotta el Bélát a düh vörösre, s öklével olyat csapott a pultra, hogy a bolt beledördült. – Én hozom az árut, a pénzt, a vevőt – mire kellett nekem ti? Amit leadok, pusztán jószágból adom, a rokonaimnak: elég marha vagyok!... És még ti követelőztök? Te beszélsz igazságról? Nesze, itt az ötszáz pengőd...

Fogta a bankókat, és apró darabokra tépte, a tüzes kályhába dobta, majd kirohant az üzletből.

Már néhány nap múlva kiderült, hogy nagybátyám nélkül teljesen leállt a bolt, s amit ő morzsaként szórt nekünk, még mindig sokkal több, mint amennyit mi magunk, tőke és áru híján a detail, kicsinybeni forgalommal össze tudunk szedni. Talán egy hét telt el: akkor bejött a felesége, és elmondta, Béla úgy meg van sértve, hallani sem akar rólunk, el ne áruljuk neki, hogy ő itt járt. De mégis, annyira bántja őt ez a családi háborúság: legjobb lenne, ha bocsánatot kérnék férjétől, délutánoként most a Spolarichban kávézik. Anyám is ezt kívánta, akkoriban már vakon bízott öccsében, s elem is példaképpül állította buzgalmaért. Erre én felkerestem a kávéházban, megkövettem, és kértem, jöjjön vissza. Béla még egyszer elsorolta sérelmeit: láthatjuk, mondotta, hogy őt nem a pénz, csakis az elvi igazság érdekli – utána újra szent volt a béke. Hiába, neki is szüksége lehetett miránk.

De aztán jöttek vidámabb napok is. Bélának volt egy barátnője: molett, szőke nő, egyébként nagyon hasonlított a feleségéhez. Néha elsétált az üzlet elé, nercbundában, magas sarkú cipőben, nappal is felékszerezve, és benézett; nagybátyám ilyenkor valami ürüggyel kiszaladt. Állítólag mindenféle drága ajándékot vett, és lakást tartott neki: ott szokott a barátaival szórakozni. Nyáron, ebédszünetben meg a Duna uszodába mentünk – ő még akkor is Beitschernek nevezte –, Bélának számos öreg pajtása járt oda, egykori sportemberek, old boyok, ivócimborák, jókedvű kereskedők. Napozás közben a régi időket emlegették, Kahanomoku herceget, a sötét bőrű világbajnokot, aki a kraulozást feltalálta, meg Zsákot, a csodakapust, vagy heccelődtek, egymás fülébe kiabáltak, mintha már nagyothallanának, a víz alá buktak, fröcskölték, hancúroztak, söröztek.

Egyszer elvitt Lellére nyaralni: jó barátai, a virtuóz Szabó fivérek játszottak ott abban az évadban. Ezek a kedves fiúk éltek-haltak Béláért; ha beléptünk a kerthelyiségbe, ahol zenéltek, az egész együttes felénk fordult és rázendített:

*Pándon búcsú van,
Zalabéren nem,
Mi szeretjük a konyakot,
A szódavizet nem...*

Összebarátkoztunk feleségeikkel is, folyton együtt lógtunk, úsztunk a Balatonban, csónakáztunk, s noha ezek már élelmiszerjegyes idők voltak, mi ismertük a titkos helyeket, ahol jó pénzért mindent megkaptunk: disznóhúst, csirkét, csokoládétortát, babkávét. Éjjel pedig, mikor a vendégek megritkultak, a fiúk a maguk kedvére mulattak, ittak velünk; nemegyszer pezsgőt bontattunk. Ilyenkor Béla is énekelt, halk, rekedtes hangon, még táncolt is, és – bár most sem kártyázott – bemutatott egy-két briliáns trükköt az asszonyoknak. Vagy viccből kilopta az öngyújtót, cigarettatárcát zsebünkből, még a karórát is úgy tudta leszedni, az ember nem vett észre semmit. Ha jó hangulatban volt, versekből is szívesen idézett, Rabindranath Tagorének például több szakaszát tudta. Vagy a pokol kapujának feliratát mondogatta Dantéból, igaz, kissé eltorzítva az olasz szavakat, ilyesformán: „Lasciata ogná speranza, voi ch'en-tratta!”... Maupassant, Csehov novelláit is szokta emlegetni, de azt hiszem, elég régen olvashatta őket. Egy alkalommal viszont megjegyezte, hogy kétszáz pengőért könyveket vásárolt.

– Kétszáz pengőért? – kíváncsiskodtam. – És milyen könyveket?

– Szakmunkák – felelte kurtán.

Másnap a lakásukban véletlenül meg is pillantottam néhány újnak látszó, vaskos kötetet, színes címlapjukon nyúlánk, hosszú lábú versenylovak. Telivérek volt az egyik címe, a másik Hoeller Móric báró könyve, *A Kincsemnek*, a többi is ilyesmi.

Egy délután, amikor magam voltam az üzletben, alacsony, kalapos úr lépett be, két méter hevedert és egy gombolyag varróspárgát vásárolt, jegyzéket is kért. Gyanútlan kiadtam, erre elővette az igazolványát: árvizsgáló detektív. Az árukat, miután mintát vágott belőlük, visszaadta, a pénzt visszakérte, a jegyzéket eltette, s szentelen hangon berendelt magához másnap reggel kilencre, e cikkek beszerzési számláival.

Majdnem rosszul lettem a rémülettől. Mind a hevedert, mind a spárgát drágábban számítottam a megengedettnél, s tudtam az újságokból, milyen kérlelhetetlen hadjáratot indítottak a feketézők ellen, akik aláássák a nem-

zetgazdálkodást. Ész nélkül telefonozgattam Béla után, taxin jött be a kávéházból. Első kérdése az volt: hogy hívják a detektívet? Persze, nem emlékeztem rá, túl izgatott lehettem, mikor az igazolványát mutatta.

– Szamár vagy, ilyenkor a legfontosabb: tudni, ki az illető hekus. – De nem esett pánikba, alaposan kikérdezett, milyen külsejű volt a nyomozó, felhívta egy-két barátját, majd ugyanazzal a taxival továbbindult, meghagyva: este legyek a Valériában. Addigra már tudta, ki volt a detektív. Béla még a régi szép időkből ismert több főkapitánysági embert, részben ezek kerültek most át az árkormánybiztosság alá. Azonkívül, mikor a textilnagykereskedésben volt az a kellemetlen ügye, még jó néhányukkal került bizalmas kapcsolatba: délután ezeket hajkurászta fel, így jutott nyomra. Éppen ide várta a kávéházba egy barátját, valami nyugalmazott detektívfőfelügyelőt; a testes, pecsétgyűrűs, joviális úriember tíz óra körül meg is érkezett. Hozzám is nagyon kedves volt, tegezett, és fiúkámnak nevezett, a kérdéses ügyben is sietett megnyugtatni. Azzal a nyomozóval, aki nálunk járt, még nem sikerült beszélnie, de találkozott az illető spannjával – a detektívek az időben kettesével dolgoztak, s a párok így hívták egymást. Nos, a spann vállalta, hogy még az este megdolgozza a mi emberünket, és ami a fő: átvett ezer pengőt.

Bélával mi még visszatértünk a boltba, s a leeresztett redőny mögött előkerestünk két olyan számlát, amely finomabb minőségű, tehát drágább hevederről és zsinegről szólt, ezekkel fölszerelve mentem be reggel a nyomozóhoz. Nem is volt semmi baj, kimérten fogadott, de cigarettával kínált, a számlákat átnézte, bólogatott, majd kijelentette: a dolog rendben van, bár csak minden kereskedő ilyen tisztességesen kalkulálna. Visszafelé bementem a Bazilikába.

Habár nem lett semmi következménye, Bélát mégis eléggé leverte az eset. Gondterhelt volt, gyakran szóttalan, újra kínos aggodalmak rohanták meg, szorongás a jövőtől. S noha ekkoriban már kilószám lehetett aranya meg drágaköve, jó rejtékhelyeken sok mázsa értékes áruja, perzsaszőnyegek, selymei, angol szövetei mert a pénzben nem bízott, csak annyit tartott, amennyi forgótőkének kellett a gyors üzletmenethez –, váltig azt hajtogatta:

– Meglátjátok, mire vége lesz, ha véletlenül megérjük is, mind leégünk, nem marad semmink.

S mintha máris a nyomor küszöbén volna: ha csak egy percre leült pihenni, rögtön elborult, szája körül keserű vonások jelentek meg – a lelkipurdalás bánthatta, miért nem keres pénzt, most is pénzt. És ahogy ő nem bírt nyugodni, és örökké szimatolt, tárgyalt, telefonozott, az aprót csörgetve nadrágzsébében: tőlünk is ezt kívánta komor megszállottságában. Már nem tréfálkozott, szó se volt többé játékról, szórakozásról; egyre csak hajtott,

hogy ne lógjunk, csináljunk valamit, mozogjunk, keressünk. Bár sohasem szólt ellene, éreztem, bosszantja, hogy az egyetemre járok, s mikor egyszer megkésve jöttem vissza, hirtelen haragjában úgy pofon vert, elszédültem. Ismét meglepett, milyen erős – nem mertem visszaütni.

Egyre vadabb dolgokat merészelt. Bejött egy magas, cvikkeres úr, valami német hajóstársaság igazgatója, hogy pokrócok érdekelnék. Béla rövid tárgyalás után hátrahívta az irodába ezt a pedáns üzletembert, akit először látott, és azt mondta:

– Herr Direktor, beszéljünk egy kicsit komolyabban. Önöknek sok pokrócra van szükségük: ha nagyobb tételt vásárolnának itt, mondjuk száz vagy kétszáz darabot, bele lehetne kalkulálni, hogy keressen ön is tíz pengőt darabonként. A számlát majd magasabb összegre állítjuk ki a vállalatnak. Soha nem tudja meg senki, ez nekem éppúgy érdekem, mint önnek...

Olyan szuggesztíven tudott érvelni, a német ráállt, talán először életében. Bélának a sejtjeiből áradt a korrupció: aki a közelébe került, megvesztegette. Már félttem bejárni az üzletbe, s ideges lettem, ha csak megláttam; reszkettem, hogy valami szörnyű bajt hoz ránk.

És valóban beütött a vész. Egy ügynökünket, bizonyos Szedlacsek urat, aki tíz vég zsákvásznunkat adta el, letartóztatták. Mégpedig a lehető legszerencsétlenebb körülmények közt: kiderült, hogy már hozzánk is követték – a hordárja, akit valahol fölszedett, s aki az árut szállította, detektív volt. Tehát látta, hallotta, milyen fekete áron kapta már tőlünk Szedlacsek a zsákvásznat, és hol, mekkora újabb felárral adta tovább. S mindehhez nekünk se volt számlánk a tíz végről, mert mi is zugban vásároltuk: tiszta, közveszélyes láncolás.

Rémülten kapkodtunk fűhöz-fához. Ám ezúttal hiába kísérleteztünk: a detektív, aki az ügyet felgöngyölítette, megközelíthetetlen ember volt, hivatásának fanatikusa, szóba sem állt a közvetítőkkal. Aztán az árut is lefoglalták, Szedlacsek is ránk vallott, hogy már a megengedettnél drágábban vette át tőlünk – mit lehet itt tenni? Béla befolyásos barátai is csak a vállukat vonogatták. Szívesen segítenének, de képtelenség, a dolog túl sötét, vagy inkább túl világos. Már be voltam idézve a rendőrségre, előtte napokon át enni se bírtam, feketekávé és cigarettán éltem: csuklómon éreztem a bilincset. Anyám idegrohamot kapott, szanatóriumba vonult, és hasztalan tépelődtem, töprengtem szünet nélkül, nem jutott semmi mentség az eszembe. Könyörögtem Bélának, találja már ki, az ég szerelmére, hogy mit mondjak a kihallgatáson, s ha nem volt ott, óránként hívogattam fel: nincs-e valami?

Nagybátyám agya talán még sosem dolgozott ilyen intenzíven. Fokról fokra haladt, szinte nyomon követhettük munkájában, ahogy lenyűgöző lo-

gikája újra s újra rögzítette és rendezte az adott tényeket, amelyekből ki kell indulnia. A történetekből mindinkább három körülményt választott és emelt ki. Először, hogy Szedlacsek, mint általában az ügynökök, vele, Bélával tárgyalt, neki fizetett, és ő a pénzt, szokása szerint, nem a kasszába, hanem zsebébe tette. A második: Béla nálunk nem volt bejelentve, Szedlacsek is csupán arcról ismerte. Harmadszor, hogy a tíz vég zsákvászon történetesen épp az ajtó mellett állt, persze benn az üzletben.

Ezekből kombinálta ki, s szülte meg képzeletének sötét remekművét. Akár a nagy alkotók, egy új szereplőt teremtett s dobott a cselekménybe: Fekete urat.

Ez a Fekete úr, így szólt a szerzői utasítás, a közepesnél kissé alacsonyabb, negyven-negyvenöt éves, haja őszül, vonásai élesek, gesztusai kemények, világosszürke átmeneti kabátot visel: vagyis éppen olyan, mint Béla bátyám. Én csak úgy félig-meddig ismerem, be-be jár a boltba, vásárolt ezt-azt, az árakat kérdezzgeti, mást nem tudok felőle; egy üzlet vevőköre szükség szerint nagyobbára ilyen föl- és alámerülő figurákból áll.

Íme tehát az eset új változata. Azon a bizonyos napon Fekete úr beszólt: megengedném-e, hogy egy órára kirakjon itt néhány vég zsákvásznat. Mit felelhettem: tessék – erre behordta, csak oda az ajtó mellé, hogy mindjárt tovább viteti. Egy óra múlva valóban visszajött, s kevéssel utána megjelent Szedlacsek a hordárral. Én nem is hallottam, mit trafikálnak, hisz vevők voltak bent, azokkal tárgyaltam, csak azt láttam, hogy a végeket később kivitték, s alászolgája, mind eltűntek. Ennyit tudok az egészeztől.

Nos, ez a konstrukció egyszerre mindent tisztába tesz. Az áru nem a miénk volt, nincs is róla számlánk. Fekete úré volt, őt láthatta itt a boltban a hordár-detektív, tehát az árdrágítást is ő követte el – pusztán véletlenség, hogy éppen a mi üzlethelyiségünkben. Fekete úrhoz nekünk semmi közünk, nem tartozik a céghez, még csak hozzá hasonló személy sincs nálunk alkalmazva. Anyám van itt, én, a kifutó, más senki; meg lehet nézni a bejelentőkben. Hát akkor ne minket zaklassanak, akiknek szemernyi részünk nincs az ügyben – keressék meg Fekete urat, ő majd elmondja, hogy s mint volt (azt ugyan kereshetik!).

Szóról szóra így vallottam a kihallgatáson, persze két erősítő konyakkal a gyomromban. Hümmögtek eléggé, csakhogy közben Béla valami titkos úton Szedlacseknek is leadta a drótot a börtönbe. Az ügynök szempontjából – ez volt az üzenet – igazán mindegy, hogy kitől kapta a zsákvásznat, de ha ő is ehhez a meséhez igazodik, nagybátyám saját ügyvédjét ajánlja föl, fedezi a védelem költségeit, és támogatja Szedlacsek családját. Az ügynök belement, az újabb kérdésekre már ilyen értelemben válaszolt, minduntalan Fekete úrral hozakodva elő. Most már mi is mozgósíthatjuk szövetségese-

inket, pénzeltünk, vesztegettünk: a közvetítőknak legalább volt mivel érvelniök. Igaz, egész kis vagyont osztogattunk szét a különféle rendőrségi és ár-kormánybiztossági emberek közt, s volt még egy-két izgalmas hetünk – de a vége az lett, hogy míg Fekete úr után nyomoztak, a vizsgálat során mi szép simán kiiktatódtunk az ügyből.

Mikor a németek bevonultak, nagybátyám is megkapta a behívót. Nem ment, hamis alkalmatlansági bizonyítványt szerzett; egy ideig másutt lakott, majd visszaköltözött feleségéhez az Üllői útra. Később azt hallottam, hogy egész iratgyára van, még nyilas párttagsági könyveket is készít.

Egyszer meglátogattam: akkor már a pincében éltek. Nyugodt és derűs volt, mosolyogva cigarettázott, ölében a szomszédjuk négyéves kislánya. Ez a gyerek valósággal szerelmes volt Bélába, és ő is imádta, egész nap eljátszott vele, mesélt neki, cukorral, lekvárral kínálgatta. – Énekelj, Zsuzsika! – biztatta, s ketten együtt kezdték rá:

*Ugye felhív holnap telefonon,
Ugye gondol maga is rám...*

Utána már annyira lóttak, nem mertem többé elmenni hozzájuk, azt is csak mesélte valaki, hogy az üzletünket feltörték, kifosztották. De mikor a németeket kiverték Pestről, és Budára szorították át: Béla már másnap nálam volt. Tehát megúsza, él – még hozzá nagyon is: teli villanyos tett-vággal, szinte szikrázott az energiától.

– Mi van veled? – förmedt rám. – Úgy ülsz itt, mint akit fejbe vertek. Eből nem élünk meg: egykettő, ébredj föl, rövidesen kinyitjuk a boltot, indul a szakma...

De már a következő reggelen elképesztő hírral keresett fel a házmesterük. Béláék, úgymond, fent vacsoráztak a konyhájukban: ekkor Budáról egy német akna csapódott lakásukba, és megölte nagybátyámat. Felesége elájult, de őt csak könnyebb sérülés érte. Bélának azonban éppen fejét vitte el a lövedék, abban a szempillantásban végzett vele – olyan hirtelen jöhett, nem tudta kidriblizni.

Másnap délelőtt temettük. A rövid szertartást e rendkívüli időkben a bérház udvarán tartották, a lakók kiálltak az emeleti folyosókra. Béla felesége a földszinten, a házmesternél feküdt, onnan nézte a nyitott ajtón át. A pap, mikor befejezte, kezet fogott néhányunkkal, és továbbsietett: még sok dolga volt aznapra. A koporsót – sikerült egész csinosat szerezni – egy szánkóra kötöttük, ketten húztuk ki a házmesterrel a Kerepesi temetőbe. A hó piszkos volt a sok törmeléktől, az utcák eltorlaszolva, telilyuggatva; a szánkó csikorgott, el-el akadt. Amerre mentünk, a batyukat cipelő járőke-

lők keresztet vetettek, kalapot emeltek, orosz katonák bámultak utánunk. Kint a temető feketéllett a tömegtől, rengeteg halott várt elföldelésre, nagybátyámnak csak egy félig megásott sír jutott. Ásót kerítettünk, nekiálltunk a házmesterrel, a gödröt kimélyítettük, úgy kapartuk el szegényt.

Visszafelé jövet a Fiumei úton vettem egy Szabadságot. Az újságnak negyedik vagy ötödik száma lehetett, teli apróhirdetéssel: eltűnteket kerestek, hogy ki tud róluk, közbe-közbe üzenetek, értesítések, az induló élet kis jeladásai. Az újságnál nyilván összetorlódott az anyag, így kerülhetett bele csak most az a hirdetés, melyet az utolsó lap alján pillantottam meg, Béla bátyám felhívása. „A demokratikus, haladó gondolkodású zsák- és zsinégkereskedők január 24-én, szerdán délelőtt 11 órakor jelenjenek meg lakásomon, a szakma beindítása céljából tartandó megbeszélésen. Üllői út 43. II. emelet 5.”

*(Baracklekvár és más történetek. K.u.K. Kiadó, Budapest, 2001.
[Unikum Könyvek] 146–176. old.)*